

EDITORIAL

Ipaabat an kangaralson ngan rebolusyonaryo nga pag-ato han katawhan kontra ha US-Arroyo nga rehimen!

Kadako han buot ni Gloria Macapagal-Arroyo han iya pagdeklara hin pagkandidato pagkapresidente ha eleksyon 2004 komo para ha “kaupayan han kadam-an” ngan komo “dako nga pagsasakripisyo para makagserbisyo pa ha masa.”

Hin-o an diri mangangalas ha waray-awod nga pagbinuwa ni Arroyo ha katawhan nga nag-aantos han daw impyerno nga kakurian durot han iya rehimen? Butad-butaran ha ngatanan kun ano kadako an pulos nga natatagamtaman ni Arroyo ngan han iya mga

kakunsabo dida ha pagpapabilin niya ha poder. Diri angay hipausa an katawhan ha pag-anunsyo ni Arroyo hin pagbaliskad han iya desisyon hadton Disyembre 2002 nga diri na umungay pa ha piniliay. Sayod an ngatanan kun ano kahakug ha gahum hi Arroyo, nga nagin rason ngani han paglitas tikang ha iya kampo han pira han iya mga daan nga kaalyado.

Diri tatalikdan ni Arroyo hin waray pag-ato an milyun-milyon piso nga nakukurakot niya ngan han iya pamilya tikang ha korapsyon ngan mga pribilehiyo ha negosyo. Diri kaya ni Arroyo nga talikdan an sugo han iya agaron nga hi Presidente George Bush han US nga iya hul-os nga gin-iidolo ngan ginseserbihan.

HINI NGA ISYU:

- An busag nga elepante nga HCAAP ha Norte Samar.....p. 3
- Kalubian ha San Isidro.....p. 5
- Militarisasyon ha kabaryuhan han Este Samar ngan Leyte ..... p. 7
- KRB, gintukod ha Leyte.....p. 9

... *tikang ha paypay 1*

Sugad kadako hin buot ngaduha hi Arroyo ha iya deklarasyon hin pagkandidato ngan hi Bush ha iya pagbisita ha Pilipinas han Oktubre 18. Pareho hira nanginginahanglan han kada tagsa komo niyutiyo ngan agaron, ngan pareho nira karuyag igladawan an ira kalugaringon komo kinahanglanon han nasud. Ha ira pagkita, ginselebrar han niyutiyo nga rehimen ngan agaron nga imperyalista an usa kasiglo nga dominasyon han US ha Pilipinas ha panahon yana nga madarahug nga gin-iimponer ni Bush an Pax Americana (Kamurayawan nga Amerikano) ha bug-os nga kalibutan ha ngaran han “gera kontra ha terorismo.” Sikreto utro nga ginluluto an mga bilateral ngan rehiyunal nga mga kasarabutan nga mag-aabre ha hul-os nga pananag-iya ngan kontrol han mga Amerikano nga monopolyo nga korporasyon ha ekonomiya han Pilipinas. Ginpakita liwat ni Bush nga gintatagad la gihapon han US hi Arroyo nga usa nga matatapuran nga niyutiyo ngan berdugo han “gera kontra ha terorismo.”

Kundi mismo dinhi ha rehiyon, nag-uswag ba an kinabuhi han katawhan tungod ha presente nga rehimen ngan han imperyalismo nga US? Diri ba an rehimen Arroyo an nagwatwat han rehiyon ha haluagan nga pagmimina, labi na han mga langyaw nga multinasyunal, nga iginkakangalas han katawhan nga pag-aagawan la han natural nga karikuhan? Diri ba an rehimen nga Arroyo an nagpapagrabe han kakurian han mga parag-uma, han paghikaw han tinuod nga reporma nga agraryo ngan pag-undong hin mga proyekto nga diri man makakabenepisyu ha katawhan? Ngan diri ba an imperyalismo nga US an nangunguna nga rason ha kontra-nasyunal nga palisiya nga “globalisasyon” nga dugang la nga nagpaatras ha rehiyon komo bagapyudal nga baryo ha kalibutan, ngan ha “gera kontra ha terorismo” nga nagsabrag la han militarisasyon imbes nga kamurayawan?

Segurado nga diri katawhan Pilipino an magbebenepisyu ha karuyagon ni Arroyo nga magpabilin pa ha poder hin unom pa katuig. Waray ini igdudurot kundi an dugang pa nga kakurian ngan pag-aantos ha katawhan Pilipino. Mas maggagrabe an korapsyon han iya pamilya, kaurupdan ngan mga alipures. Mas magtitikawaray-awod an iya pagpapakaniyutiyo ha imperyalismo nga US ngan mas magtitikakusog an armado nga panginginlabot han US ha Pilipinas. Maaantum an pagpintas pa han terorista

nga kabangisan han estado ngan pangangabuso-militar ha katawhan.

Ha atubangan han pahayag ni Arroyo ngan pag-abot ni Bush, hugot nga ginpabati han katawhan an ira tinuod nga gin-aabat: “Tapuson an niyutiyo nga rehimen nga Arroyo! Tapuson an imperyalista nga paghahadi ha Pilipinas!” Ini an mga nag-aaningal nga guli at han katawhan Pilipino tikang ha pinakakususudkan han kabaryuhan, ngadto ha kabungtuhan ngan kasyudaran. Sobra na an haros tulo katuig nga paghahadi ni Arroyo kun timbangon an kabug-aton ngan kadamuon han mga problema nga pirit nga ginpapapas-an ha sugbong han katawhan. Sobra na an usa kasiglo nga panhuhuthot ngan panraugdaug han imperyalismo nga US ha Pilipinas.

Napamatud-an ni Arroyo sakob han haros tulo katuig niya ha poder nga tulo kabeses hiya nga nagtraydor ha katawhan Pilipino. Traydor hiya ha tinguha han EDSA 2, ha nasyunal nga interes ngan ha demokrasya ngan kamurayawan. Samtang nabubundat ha kahura tikang ha korapsyon an iya pamilya ngan mga alipures, iginhikaw naman ni Arroyo an bisan sentimo nga umento ha suhol han mga trabahador ngan sweldo han ordinaryo nga mga empleyado ngan an reporma ha tuna para ha mga parag-uma. Igin-abre niya an nasud ha dugang nga panginginlabot han US ha militar, pulitika ngan ekonomiya. Iginbasura niya an erestorya pankamurayawan ha NDF ngan an ngatanan nga ginpirmahan nga kasarabutan, samtang ginpakusog an militarismo ngaduha ha kabaryuhan ngan kasyudaran.

Kinahanglan ipaabat han haluag nga katawhan Pilipino an ira abot-langit nga kangaralson ha rehimen nga US-Arroyo. Kun makaabot pa ini han eleksyon 2004, kinahanglan nga diri na ini makapabilin pa ha poder lahos hini. Sobra nga panlilimbong, panmamasista ngan panunuhol ngan pagmamaniobra han US an amo la nga makakagpadaug kan Gloria Macapagal-Arroyo ha eleksyon 2004. Kun masugad man, mismo an iya mas maka-imperyalista, pasista ngan dunot nga mga palisiya an magdudulong ha Pilipinas ha mas hilarum nga krisis ngan magpapalarab hin mas mapintas ngan haluagan nga pag-ato han katawhan.

An pamimirit ni Arroyo ha bulig han US nga magpabilin pa ha poder in naghahatag la hin dugang nga ayat ha katawhan nga ibagsak an iya rehimen ngan kadungan hini paluyahon pa an bug-os nga naghahadi nga sistema. ▲

PANAN-AW

An busag nga elepante nga HCAAP ha Norte Samar

Sugad hin busag nga karabaw ha Pilipinas, talagsaon la an busag nga elepante ha nasud han Thailand. Hadto nga panahon, gintatagad nga maraut kun manhatag an hadi hin busag nga elepante: waray ini serbi luyo han pagin higante hini kay gindidiri an paggamit hini ha trabaho, magasto atamanon kay makusog kumaon, ngan diri poyde igpanhatag ha iba o patayon. Karuyag sidngon, waray iba nga tuyo an hadi kundi malugi an gintatagan niya hin busag nga elepante.

Kapareho hin usa nga busag nga elepante an P2.48 bilyon nga proyekto nga irigasyon, imprastraktura ngan serbisyo pan-agrikultural nga ginduduso han gubyrno nga Macapagal-Arroyo ngan imperyalista nga Japan ha katawhan han Norte Samar ha sakob hin 30 katuig tikang han 2001. Ini amo an Help Catubig Agricultural Advancement Program (HCAAP) nga naglulupgop ha 4,450 ektarya, labi na ha mga bungto han Catubig ngan Las Navas. Iginbabandera hini an magarbo nga islogan nga “Pag-iban han kakablasan han parag-uma pinaagi han pagpahitaas han kita, pagpabutho hin mga oportunidad ha pagtrabaho ngan pagpauswag han imprastraktura ngan serbisyo-sosyal ha Catubig Valley.”

Nakakaengganyar gud man pamation, kundi kinahanglan analisaron an saad han HCAAP para ha mga parag-uma nga lumos ha kakurian. Kinahanglan liwat igpakiana kun tinuod gud ba nga kaupayan o dugang la nga kakurian an karuyag igdurot han naghahadi nga sistema dida han paghatag hin mga dagko nga proyekto sugad han HCAAP?

Kasaysayan ngan gin-uunod han HCAAP

Magbug-at an pampulitika ngan pan-ekonomiya nga konsiderasyon para ha reaksyunaryo nga gubyrno ha pagduduso han HCAAP. Ginkikilala an hagluag nga humayan han Catubig Valley komo usa

ha mga produktibo nga lugar ha isla han Samar. Apiki liwat dinhi an abunda nga deposito hin mineral nga *bauxite* nga gin-aabrihan yana ha pagmimina. Ha luyo nga bahin, tungod ha grabe nga paniniyupi ha mga parag-uma, nagin matambok nga tuna liwat an lugar para ha agraryo nga rebolusyon. Maranggat an sobra duha kadekada nga kasaysayan dinhi ha kontra-pyudal nga pakig-away han masa nga parag-uma.

Ha kamatuoran, sugad ka temprano han 1992 ha panahon han rehimen nga Ramos, nahimugna na an HCAAP ha balayan han pinal nga balitang han kontra-rebolusyonaryo nga Oplan Lambat Bitag. Ginpatuman liwat hini nga panahon an katugbang nga Northern Samar Integrated Rural Development Program (NSIRD), nga kulaos integrado nga solusyon ha kakurian han mga parag-uma, kundi pagsemento la han kakalsadahan an nagin kongreto nga resulta. Nalandaw an HCAAP yana komo pinaka-ambisyoso nga proyekto ha Norte Samar ha sakob hin pira kapanahon.

Kun kikitaon, pinakadako nga komponahe han HCAAP an haluagan nga sistema han patubig, imprastraktura para ha kabaryuhan sugad han mga kalsada, ngan mga istraktura para makontrol an sakit nga *schistosomiasis*, nga gin-aalutagahan hin P1.321 bilyon piso o sobra katunga han kabug-osan nga pondo. An iba pa nga dagko nga paggagastusan han proyekto amo an sweldo/bayad ha konsultasyon ha mga langyaw nga eksperto (P387.71 milyon); reserba nga pondo (P145.35 milyon) ngan pamalit hin ekipahes

... *tikang ha paypay 3*

sugad han mga sarakyan ngan kompyuter (P116.47 milyon). Samtang, diri klaro kun pira an alokasyon ha mga suporta nga agrikultural nga serbisyo ngan treyning. Igpapatuman an HCAAP ha pangunguna han National Irrigation Authority (NIA), Department of Public Works and Highways (DPWH), ngan prubinsyal nga gubyrno han Norte Samar. Tikang yana tubtob 2004, aada ini ha balitang han pagsarbey ha lulupgupon nga erya ngan pagpapasamwak hin impormasyon. Magtitikang an konstruksyon ngan pag-oorganisa para ha proyekto ha masunod nga tuig.

Prinsipal nga magpupulos

An nasud nga Japan an may pinakadako nga puhunan ha proyekto, ha balor nga P1.86 bilyon piso nga pautang, nga babayaran han Pilipinas ha sakob hin 30 katuig ha interes nga 2.2% para ha komponahe nga imprastraktura, ngan mga konsultasyon nga babayaran ha sakob hin 40 katuig ha interes nga 2.2% liwat. Magpupulos liwat an Japan tungod kay ini an magigin suplayer han mga gamit pan-agrikultura, pestisidyo ngan abono.

Mayda liwat ginbabanga nga posible nga kahibangan an pira nga aspeto han proyekto. Usa na dinhi an pagtukod hin dam, nga poyde makahibang ha pananum han mga parag-uma ngan magin hinungdan hin mas grabe pa lugod nga babaha ha lugar. Usa pa nga ginkakabarak-an han mga parag-uma amo an pag-ungbawi ngan pagsaliwni han ira mga dinhianon nga gahi hin mga igpapasakob nga langyaw nga *variety* hin pananum ngan iba pa nga *genetically modified organisms* (GMO) o mga moderno nga gahi nga ura-ura nga nasarig ha marahalon nga pestisidyo ngan abono, labot la han makahiribang nga epekto ha lawas han tawo.

Magigin dako liwat an makaiya ngan kontra-rebolusyonaryo nga pulos han reaksyunaryo nga gubyrno. Masusulayan han proyekto an bangkarote nga panggubyrnuhan ngan sigurado nga magigin surok ini han korapsyon ngan pangawat. Poyde magamit liwat an proyekto agud makasabrag hin repormismo ngan ekonomismo ha ranggo han katawhan, ngan makakasakay liwat dinhi an iba pa nga kontra-rebolusyonaryo nga larang sugad han pangengespiya ngan pagpapaluya ha ginsususpetsahan nga baseng masa han rebolusyonaryo nga kagiusan.

Padig-unon pa an rebolusyonaryo nga pagkaurusa

Ha luyo han engrande nga larang han HCAAP, makikita nga guti ura-ura an magigin partisipasyon han masa nga parag-uma hini nga proyekto, pati ha mga pan-ekonomiya nga benepisyo. Diri nakasarig ha katawhan an proyekto kundi ha dagko nga kumpanya ngan mga teknokrata ngan burukrata. Gagamiton la an mga ungara ngan hingyap han masa nga parag-uma para maipatuman an magasto nga proyekto, kundi an pulos aada ha imperyalista nga Japan ngan ha rehimen nga Macapagal-Arroyo.

Kinahanglan isalikway an esensya han kontra-katawhan ngan kontra-rebolusyonaryo nga HCAAP. Mahihimo nga may pipira nga pankadagmitan nga benepisyo nga makukuha an katawhan, kundi nakabasar ini ha ira rebolusyonaryo nga pagkaurusa ngan pakig-away. Kinahanglan pugngan an mga butad nga pitad nga makakahibang ha katawhan ngan rebolusyonaryo nga kagiusan. Ha atubangan han buwaon nga programa ngan pangangayer ha ekonomiso ngan repormismo, yawe nga karukayaknon an pagpapakusog han kagiusan nga kontrapudal ngan pagsusulong han agraryo nga rebolusyon. Ha pagkilala han masa nga parag-uma ha ira kalugaringon kusog, masasayod ha ira an kawaray-hangkag han HCAAP, nga magarbo an mga pulong kundi kulang naman ha praktika ha karukayaknon han pagbaton han mga batakan nga ungara ngan araba han mga parag-uma. Nasarig an kauswagan dida ha determinasyon han katawhan nga magkamay-ada hin demokratiko nga gahum, diri ha mga “regalo” han naghahadi nga sistema. ▲

HR MONITOR

Militarisasyon ha kabaryuhan han Este Samar ngan Leyte

Tungod han ira tikaperdi nga dalan nga ginhahasog ha atubangan han nasulong nga BHB, madarahug nga gin-aatake han pasista nga militar an mga inosente nga sibilyan agud poypuyon an rebolusyonaryo nga pag-ato han katawhan. Ginpapanmurangtan han mga sundalo an mga parag-uma ha Este Samar komo pagbulos ha magdinaugon nga taktikal nga opensiba han BHB ha Quinapondan ngan Oras. Samtang, diri la napeperwisyo kundi nabubutang ha peligro an mga sibilyan ha Carigara, Leyte, tungod han pagsalado han pasista nga militar ha mapan-uwat nga mga programa nga ALPS ngan CIVAC. Makatadungan la ha sugad nga kamutangan nga ig-insister han katawhan an ira mga katungod ilarum han CARHRIHL ngan pankalibutan nga makatawo nga balaud.

Este Samar

Han Hunyo 23, nanarhug an mga elemento han AFP ngan PNP ha Brgy. Cuticot, Giporlos, ha tahap nga kaupod an mga tawo ha reyd han BHB ha bungto han Quinapondan. Bisan waray hira kalibutan hini nga reyd, ginpalusaran hin *warrant of arrest* an duha nga kapitan han baryo nga hira Rudy Castilio, 49 anyos, may asawa ngan mga anak, ngan hi Napoleon Lacdaw, 39 anyos, may asawa ngan mga anak.

Kahuman han madinaugon nga reyd han BHB ha Brgy. Cagpili ha Oras, bumulos an pasista nga militar ha mga inosente nga parag-uma. Ginreyd hadton Agosto 3 han mga elemento han 52nd IB PA an Brgy. Catuog ha pareho nga bungto, ngan waray kaluoy nga ginsunog an balay han pamilya ni Anacito Nabrida. An perdidan ginbana-bana nga maabot han P15,000.00, kaupod an iba pa nga kagamitan. Han Agosto 5, ginrekisa han mga sundalo han 14th IB PA nga waray dara nga *search warrant* an kabablayan ha Brgy. 5, Can-avid, ha tahap nga nasimpatya an mga tawo ha BHB.

Han Agosto 15 ha Brgy. Tawagan, Oras, ginkastigo han mga sundalo han 52nd IB PA an parag-uma nga hi "Juning," inasaw-an ngan may tulo nga anak, ha tahap nga nasimpatya hiya ha BHB.

Leyte

Nagpapadayon an militarisasyon ha pito nga kabaryuhan han Carigara, Leyte. Ha tuyo kulaos nga magkondukta hin ALPS ngan CIVAC nga programa, namagsagka ha mga baryo han Camansi, Tigbao, Cogon, Lower Sugod, Parag-um, Caghalo ngan Cutay an kasundaluhan han 19th IB PA tikang pa hadin Mayo.

Tikang inabot ha kabaryuhan ini nga kasundaluhan, nariringgal na an mahimyang nga pag-ukoy han mga molopyo ha nasabi nga lugar. Landaw

nga kaso han pangabuso an pagdakop han pasista nga militar hadton alas 12:00 han gab-i han Agosto 12 kan Bienvenido Lianza, 33 anyos, inasaw-an ngan mayda upat nga anak, ngan nag-uukoy ha Brgy. Caghalo, Carigara, Leyte. Salaan an yunit nga ginpanguluhan ni Sgt. Gil Dacut nga napailarum ha 19th IB PA. Sumala han mga testigo, tiuli na hi Bienvenido ngan ginkasugat niya an nasabi nga mga sundalo ngan ginpakistanhan hiya kun nakakita ba hiya hin armado nga mga kasama. Dida han waray hiya makabaton, tigda la hiya nga gindakop ngan ginbaklid. An iya nala nahinumduman in sunod-sunod nga suntok ngan banyak antes hiya natumba. Nakadetiner hiya ha Carigara Municipal Jail tubtob yana.

Aada liwat an pagpangulo han mga sundalo hin mga kontra-sosyal nga binuhatan sugad han huruygo, irignom ngan iba pa. An *multi-purpose pavement* han barangay asya liwat an ginhimo nga kampo han mga sundalo nga kun diin sukwahi ini han katuyuanan han pagtindog han *pavement*, nga unta gamit ini para han pagbulad han humay ngan iba pa nga produkto ha uma, lugar para hin sosyal nga katitirok ngan lugar liwat para pagmulay sugad han basketbol. Dugang pa, sige an pagpanarhug hini nga kasundaluhan pinaagi hin pagpinabuto labi na kun mga hubog na. ▲

HA KAMATUORAN

An buwa nga istorya ni Maj. Tomas Congzon

Mas haum ha pelikula kontra ha tinuod nga kinabuhi an istorya ni Maj. Tomas Congzon han 8th Infantry Divison hiunong ha pagkamatay ni Mary Jane Canonigo ha madinaugon nga reyd han BHB han Hunyo 26 ha Brgy. Cagpili, Oras, Este Samar. Ginpapagawas ni Congzon ha usa nga artikulo nga naipublikar ha mga pahayagan ha rehiyon nga waray-kaluoy nga ginpatay hi Canonigo, bisan kun asawa la hiya hin usa nga sundalo nga namatay ha reyd ngan bag-o nga nanganganak pala. Malisyoso liwat nga ginlaladawan ni Congzon hi Canonigo komo modelo hin kaisog kontra ha kulaos waray hangkag nga kabangisan han BHB.

Maaram an BHB nga diri kombatan hi Mary Jane Canonigo ngan waray intensyon an mga Pula nga mangaraway nga maawat an iya kinabuhi. Han mabisto han mga kasama hi Mary Jane ngan an iya anak nga nakada ha usa nga parte han *running foxhole*, ginpaningkamutan han mga kasama nga matalwas hira tikang ha kadelikaduhan han agway. Igin-atras hi Mary Jane ngadto ha talwas nga lugar, gintambal an iya samad ngan igin-intrega ha masa ha baryo agud maseguro nga maipadara hiya ha hospital. Antes mamatay hi Mary Jane dara han grabe nga samad, pauro-utro niya nga ginluwas ha mga kasama nga nag-ataman ha iya "Ayaw ako pagbayai!" – tigaman nga ginkilala ni Mary Jane an maupay nga pagtagad ha iya han mga kasama. Ginseguro liwat han mga Pula nga mangaraway nga maidul-ong ha baryo tikang ha natad han pag-awayan an bata ni Mary Jane agud maataman han mga parag-uma ngan maibalik hiya ha iya mga kaurupdan.

An usa pa nga sundalo han 52nd IB nga hi Pfc. Nadera nga nasamaran ha agway ngan nawarayan na kapas nga umato in gintagan liwat hin tuang nga medikal nga atensyon han mga kasama. Ha proseso

han gin-aataman hiya han mga medik han BHB, karuyag ig-intrega han sundalo an iya relo ngada ha mga kasama, komo pasalamat han maupay nga pagtagad ha iya. Kundi, waray ini karawta han mga kasama ha rason nga diri ginkukumpiska han BHB an mga personal nga gamit han pangontra kundi an mga armas ngan higamit militar la. Antes umatras an mga kasama, ginseguro anay nira nga maipasakay an samaran nga sundalo ha *pump boat* agud maidul-ong dayon ha hospital.

Iginpapakita la han pag-inimbento hin istorya ni Congzon nga waray na gud iba nga nahuhunahuna an pasista nga militar tipaunano matatahuban an kaarawdan han ira kaperdi. Kinahanglan na niya umundang ha pagkasundalo ngan umentra nala ha *showbiz!* ▲

simo

PITYUR

KALUBIAN HA SAN ISIDRO

Nagin bantugan an madinaugon nga pakig-away han mga parag-uma ha San Isidro, Leyte, hadin naglabay nga katuigan ha land positioning ha 704 ektarya nga katunaan han mga agaron maytuna nga Borromeo (gintatawag nga MAIC o Margarita Agro-Industrial Corporation). Bunga han pakig-away, ginkakatinan na han matag-pamilya nga parag-uma an tikang $\frac{1}{4}$ ektarya tubtob sobra usa kaektarya nga katunaan kabalyo hin bayad nga 10% han ira neto nga kita ngada ha Land Bank. Signipikante ini nga pag-ursa tanding han kamutangan antes han pakig-away kun diin waray gud hira nauumhan nga tuna. Kundi ha luyo han pagkamay-ada na hin mauuma nga tuna, lumos la gihapon ha grabe nga kakurian an mga parag-uma ha San Isidro.

Naluluob hin kalubian an MAIC, ngan kun sugad, pagkopras an usa han nangunguna nga pakabuhi han mga parag-uma dinhi. Kundi, tungod han luon-luon nga paniniyupi ngan pangunguwat ha ira han mga agaron maytuna, negosyante ngan usurero, gutiay ura-ura an kita han mga parag-uma. Hakasagaran, an usa nga pamilya han parag-uma ha lugar in nagtatag-iya hin usa kaektarya hin kalubian nga mayda 70 nga puno. Makakaluto an parag-uma hin 297.5 kakilo hin kopras tikang ha 1,190 kabuok hin lubi ha kada tulo kabulan. Kun ibutang ha P12 por kilo an presyo han kopras, makakaamkon unta kun sugad an parag-uma hin kita nga P3,570 kada tulo kabulan o P1,190 ha kada bulan.

Kulang na ngani ini gidaan para mabaton an batakan nga panginahanglan han pamilya, kundi, labaw nga mas guti pa hini an aktwal nga nakakarawat han parag-uma. Una ha ngatanan, kaudgan nga mas hamubo hin P2 an presyo han kopras han mga negosyante ha San Isidro tanding han presyo han mas dagko nga negosyante ha Palompon o Ormoc. Kundi waray mapapaibhan an mga parag-uma: mas mahal an pamasahé ha mas harayo nga lugar ngan obligado man liwat hira nga ibaligya an ira kopras ngada han negosyante nga ira ginkakautangan. Ikaduha, awtomatik nga may iban nga 25% nga resikada ha timbang han kopras. Ikatulo, arbitraryo nga gintatarhaan hin usa kakilo an kada 100 kilo nga kopras para ha tapu-tapo ngan sako. Ikaupat, para hadton mga parag-uma nga may utang – ngan talagsaon la an parag-uma nga waray utang ha mga negosyante ha San Isidro – gin-iibanan hin piso an kada kilo. Labot pa hini ngatanan an grabe nga panlilimbong han negosyante ha timbangan.

Ha katapusan, para han 297.5 kakilo nga kopras an parag-uma in makarawat la hin P1,218.25 kun ig-iban na an gastos ha pamasahé nga tag-P15 kada sako han kopras. Samtang, an negosyante in makakahakin

hin P1,666.75 nga kita. Ha iba nga pamulong: an parag-uma nga nagpaturo han balhas in nakakarawat la hin 41% han kabug-osan nga balor han kopras nga iya naprodyuser, samtang an negosyante nga waray partisipasyon ha produksyon in nakahakin hin 56% hini.

Para hadton mga parag-uma nga ginlulugaringan an bug-os nga pagtrabaho tikang ha pagsaka han lubi tubtob ha pagsako han kopras, naabot ha pito kaadlaw an bug-os nga proseso. Sanglit, poyde masering nga P174 la an bayad para han kada adlaw han kapagalan han parag-uma. Samtang, ginbahakin han negosyante an P238 kada adlaw nga unta kaparte pa han kita han parag-uma.

Labaw nga mas grabe pa hini an kamutangan hadton mga parag-uma nga waray kalugaringon tuna ngan prinsipal nga nabubuhi ha pagpapasuhol. Ha por-mil nga sistema han panuhulan, kasagaran nga upat nga trabahador an ginsusuhulan ha upat kaadlaw para han bug-os nga proseso han pagkopras ha usa kaektarya nga kalubian. Para dinhi, P200 an suhol ha kada 1,000 kabuok hin lubi o 20 sentimos ha kada buok. Kun sugad, para han pagkopras ha 1,190 kabuok hin lubi

... *tikang ha paypay* 7

ha usa kaektarya, P238 la an suhol ha trabahador ha uma o P59.50 ha kada adlaw.

Ha pagpapahimulos ha mga parag-uma ha lubi, an tulo nga nangunguna nga negosyante ha kopras ha San Isidro in nakakahakin hin dagko nga tubo. Monopolisado han tulo nga negosyante an merkado han kopras ha San Isidro – ginpapalit ni

Edwin Ang an 60% han kabug-osan nga bolyum han kopras ha bungto, ni Beyan Ang an 20%, ngan ni Bani Aplakador an 10%. An nasasalin nga 10% han kopras in ginpapalit na han iba nga mas gudti nga negosyante. Tungod kay monopolisado nira an merkado han kopras, nagkakasarabot an mga

negosyante nga turusan hin P2 an presyo han kopras tanding ha kasagaran nga presyo han mas dagko nga negosyante ha iba nga lugar.

Tigaman han kapoderuso hini nga mga negosyante, hi Edwin Ang in nagmomonopolisa liwat ha iba nga negosyo ha bungto sugad han ha humay/bugas, mais, *grocery*, gasolina, iba pa nga pagkaon, *dry goods*, *hardware*, medisina ngan irimnon. Hiya an may dagko ngan damo nga mga bodega ngan sasakyan para han negosyo. Dati liwat nga meyor han San Isidro an tatay niya.

An 704 ektarya hin kalubian ha MAIC in kasagaran nga nakakaprodyuser hin 209,440 kakilo hin kopras ha kada tulo kabulan. Kun kwentahon an luon-luon nga pagpapahimulos hini nga mga negosyante ngada ha mga parag-uma, magawas nga nakakahakin hira hin maabot P1.17 milyon piso ha kada tulo kabulan o P3.52 milyon piso kada tuig.

Pero, syempre pa, labaw nga mas dako nga ganansya an nahahakin han mga higante nga korporasyon han Granex, SMC ngan Cargill, nga amo an pinakakatapusan nga ginpapasahan han kopras diri la tikang ha San Isidro kundi tikang ha bug-os nga rehiyon ngan nasud. Ha barato kaupay nga presyo, ginpapalit hini nga mga korporasyon an kopras. Gin-eeksport an 80% hini ngadto ha iba nga nasud. Didto, ginpoproseso ini para magin human nga produkto nga

mantika, medisina, pagkaon ngan iba pa nga gin-iimport naman ha Pilipinas ha mahal na nga presyo.

May dako liwat nga baratunon an reaksyunaryo nga gubyrerno ha sugad nga kamutangan han mga parag-uma han lubi ha San Isidro ngan ha bug-os nga nasud. Gindidirihir hini an bug-os nga industriya han lubi ha Pilipinas ngadto ha simple nga pag-eeksport hin hilaw nga materyales ha langyaw nga labnasan. Waray ini ginhihimo nga suporta ngada ha mga naiipit nga parag-uma nga nabibiktima han nagluluros nga presyo han kopras, ha luyo han sobra dekada nga paghinuthot hini hin buhis tikang ha mga parag-uma ha kalubian.

An grabe nga pagpapahimulos han mga agaron maytuna/negosyante an usa han hinungdan han *ura-ura* nga paghihimakuri han mga parag-uma ha San Isidro. Sugad han napamatud-an ha madinaugon nga kampanya ha “balik-uma” o *land positioning* han dekada 1990, an resolusyon hini nga problema han mga parag-uma ha kalubian ha San Isidro aada mismo ha pakigbisog nira, kabunyog an milyun-milyun pa nga parag-uma ngan iba pa nga mga sektor ha rehiyon ngan bug-os nga nasud. Ini an bag-o nga ayat han panahon. ▲

Pagkompara han kita han AMT/negosyante ngan an nahisasalin nga malon han parag-uma ha usa kaektarya		
Kahaluagon han tuna: 1 kaektarya		
Ihap han puno han lubi: 70 kapuno		
Ihap han hulog nga buok: 1,190 kabuok		
Ihap han kilo han kopras: 297.5 kilo		
Presyo kada kilo: P10.00/kilo		
Kabug-osan nga balor: P2,975.00		
	(iban)	(balor ha piso)
A. Kita han Negosyante		
1. presyo	P2.00/kilo	P 595.00
2. 25% resikada	74 kakilo	743.75
3. tapo-tapo/sako	P3.00/100kilo	30.00
4. utang	P1.00/kilo	297.50
		P1,666.25
B. Kita han Parag-uma		
(menos pasahe limpyo nga kita	P15.00/sako	P90.00)
		P1,218.75

PANHITABO NGAN HUYOB

KRB, gintukod ha Leyte

Marayhak an katawhan, Partido ngan Hukbo kahuman matukod an komite nga rebolusyonaryo ha baryo (KRB) ha usa nga baryo ha Leyte. Han Septyembre 3, sobra 200 nga masa an tumambong ha asembliya. Gintalakay an rebolusyonaryo nga kasaysayan han baryo. Ginpadig-on an programa han rebolusyonaryo nga paggios han baryo. Kahuman, ginhimo an piniliay han mga opisyal han KRB, kun diin tuang nga nagkaada hin representante an mga bataan nga klase, an mga namumutngaan nga klase, ngan an Partido. ▲

Mga tropa han 52nd IB, gin-ambus ha Giporlos

Napatay an tim lider nga hi S/Sgt. Renowen Tupa ngan nasamaran an usa pa nga elemento han usa nga iskward han 52nd IB PA han ambuson hira han mga Pula nga mangaraway ilarum han Francisco Ilairon Command hadton Hulyo 31. Nahitabo an ambus banda alas 2:00 han kulop samtang nagpapatrolya an mga pasista nga sundalo ha Sityo Kamalyang, Brgy. Roxas, Giporlos, E. Samar. Waray kaswalti ha gapil han mga kasama. ▲

Sundalo, patay ha engkwentro ha BHB ha Borongan

Talwas nga nakaungbaw ngan waray kaswalti an usa nga tim han Orlan Colima Command ha engkwentro ha usa nga iskward han 52nd IB PA hadton Agosto 23. Napatay an usa nga sundalo ngan samaran an usa pa ha engkwentro nga nahitabo banda alas 7:00 han aga ha salog giutan han Brgy. San Pablo ngan Brgy. San Andres ha Borongan, E. Samar.

Mga KRME ha Norte Samar, ginpansirutan

Ginsirutan hin kamatayon han Silvio Pajares Command (SPC) an tulo nga lanong nga kontra-rebolusyonaryo ngan magraut nga elemento ha Norte Samar. Amo ini hira Yeyeng Jasminez, 52 anyos, taga-Brgy. Laniwan, Palapag; Berting Tenedero, 55 anyos, taga-Brgy. Bagacay, Palapag; ngan Moloy Cadajas, 30 anyos, taga Brgy. Palanit, San Isidro.

Napamatud-an ha husgado han katawhan nga dati nga kaapi han CHDF/CAFGU, nagpulis ngan nagin aktibo nga intelidyens han kaaway hi Jasminez, ngan responsable ha pagdakop ngan pagsalbeyds hadton 1992 kan Ka Billy ngan Ka Larry, mga mangaraway han BHB. Grabe an rekord ni Jasminez ha pangangabuso ha sibilyan han aktibo pa hiya ha serbisyo komo CHDF/CAFGU ngan pulis. Dugang pa han iya kaso an pagbugaw ha iya kalugaringon duha nga anak nga kadaragan-an. Ginsirutan hiya han Agosto 14.

Napamatud-an liwat nga aktibo nga impormer han kaaway hi Tenedero tikang pa han dekada 1980 komo kaapi han Citizen's Crime Watch (CCW). Responsable hiya ha pagpatay pinaagi han paghilo kan William Capate han Enero 1999. Ginpadayon niya an iligal nga operasyon ha pangangahoy ha kagugub-an ngan panhilo han mga salog ngan sapa, luyo han pagpahimatngon han SPC ha iya. Agsob liwat kastiguhon ni Tenedero an iya asawa ngan upat nga kabataan. Ginpatok ha iya an sirot hadton Hunyo 26 ha Brgy. Osmena.

Samtang, ginpatukan liwat hin sirot nga kamatayon han BHB hadton Pebrero 13 hi Moloy Cadajas, 30 anyos nga taga Brgy. Palanit, San Isidro. Ginsirutan hiya tungod hin pagpangulo hin panhold-ap hin 11 kabeses ngan pagreyp han usa nga biktima han iya panulis. ▲

CNL, gintukod ha Norte Samar

Gintukod hadton Agosto 5-6 ha Norte Samar an probinsyal nga pormasyon han Christians for National Liberation (Mga Kristyano para ha Nasyunal nga Kagawasan o CNL, kaalyado nga organisasyon han National Democratic Front of the Philippines). Gintambungan an pormal nga okasyon han mga tawo-ha-simbahan nga nagtikang ha iba-iba nga denominasyon ngan relihiyon. ▲

ARTE NGAN LITERATURA

HUMAY

Luwa ni Kasamang Bari

Naparay na an humay, tan-awa daw, Iday
 Mahiyum-hiyom ngahaw bayhon ni imo nanay
 Nayungo an uhay ha tuna nga sulay
 Nasaludo ha nagbuhi ginikanan han paray

Harapit na anihon turo han at balhas
 Tambal han kagutom gin-antos han lawas
 Ginmayuyo han palad kalipay binuswak
 Balos ha kapagalan nangamyon kahura

Sangkay nga panahon, ayaw gad pagpabay-i
 Tanom linauman ha harupoy pahadki
 Ay sirak han adlaw, tun-og buligi
 Malibsog tipasi maamkon ha urhi

Tag-ani na mga anyaw, kadna ako buligi
 Tinulo an bahin dagmit ayaw karagi
 Kalisto ni tudlo han uhay pamukdi
 Daw nakablit sista, sonata makawiwili

Kamakuri gad la kun akon nalilingi
 Gutiai ko nga parte bilin ha maurhi
 Agaron mahakin han tuna naghadi
 Ha akon an balhas, ha akon an kuri

Humay, ayaw turaw, ako paglaumi
 Maamkon ka hin hul-os, an tuna ha urhi
 Mabunyog pagduyog kontra pyudal-paniyupi
 Reporma nga ungod, DRK an yawel!